

แนวทางพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
Guidelines to Develop Public Parks in Bang Ruk District, Bangkok

เยาวลักษณ์ จันทมาศ และวารลักษณ์ คงอ้วน
นักศึกษานิเทศศาสตร์ อาจารย์ประจำ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม 2) เพื่อศึกษาลักษณะพื้นที่สวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจ ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสวนสาธารณะ และ 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า เขตบางรักเป็นเขตศูนย์กลางทางการค้าและบริการของกรุงเทพมหานคร มีความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม เขตบางรักมีสวนสาธารณะ 3 ประเภท คือ สวนหย่อมขนาดเล็ก สวนถนน และสวนเฉพาะทาง สวนสาธารณะดังกล่าวมีขนาดเล็ก ไม่เอื้อต่อการทำกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่จึงมีความต้องการระดับมากในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการศึกษา ตลอดจนต้องการสวนสาธารณะทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สวนแนวตั้งหรือสวนดาดฟ้าในพื้นที่ แนวทางพัฒนาสวนสาธารณะจึงควรจัดหาพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะเพิ่มเติม อีกทั้งพัฒนาและปรับปรุงสวนสาธารณะที่มีอยู่เดิม

คำสำคัญ: แนวทางพัฒนา สวนสาธารณะ เขตบางรัก

Abstract

The objectives of this research paper are: a) to study physical, economic and social characteristics of Bang Ruk district; b) to study features of public parks in this area; c) to analyze the satisfaction and the needs of the locals towards the development of parks; and d) to suggest the guidelines for development of public parks in line with the needs of residents in the area. The results of this research showed that Bang Rak district is a trade and service center of Bangkok. There are a variety of races, religions, and cultures. This locality has three kinds of parks; small parks, street parks, and specific parks. All parks are small and are not conducive to recreational and leisure activities. From this situation, most respondents have a high level of needs to develop the green areas for education, creating both small and large parks in the district, and building the vertical garden and the rooftop garden. Guidelines for developing public parks in the future should focus on providing the green areas and public parks as well as developing and improving the existing parks.

Key words: Development guidelines Public Park Bang Ruk District

1. บทนำ

สวนสาธารณะมีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในเมืองและชนบท โดย พ.ศ. 2552 กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสวนสาธารณะทั้งสิ้น 3,928 แห่ง คิดเป็นพื้นที่สวนสาธารณะประมาณ 12,863 ไร่ เขตที่มีพื้นที่สวนสาธารณะน้อยที่สุดในกรุงเทพมหานคร คือ เขตบางรัก โดยมีพื้นที่สวนสาธารณะเพียง 8.64 ไร่ หรือเท่ากับ 13,831 ตารางเมตร คิดเป็นพื้นที่สวนสาธารณะเพียง 0.29 ตารางเมตรต่อคน (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2552) เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ที่กำหนดให้พื้นที่กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สวนสาธารณะ 16 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2554) จึงถือได้ว่า พื้นที่สวนสาธารณะที่มีอยู่ในเขตบางรักไม่สอดคล้องกับมาตรฐานและไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรแต่อย่างใด อีกทั้งพื้นที่สวนสาธารณะดังกล่าวยังมีลักษณะเป็นสวนหย่อมขนาดเล็ก อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม มีการเข้าถึงไม่สะดวก นอกจากนี้ เมื่อศึกษาวางแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทและแผนผังแสดงที่โล่งตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3) พบว่า พื้นที่เขตบางรักถูกกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินพาณิชยกรรมเป็นสำคัญ การให้บริการพื้นที่สวนสาธารณะในอนาคตจึงมีแนวโน้มที่จะยังคงไม่เพียงพอ กับจำนวนประชากรของเขตบางรักและเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

การศึกษาแนวทางพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร จึงเป็นการวิจัยที่ช่วยทำให้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนลักษณะพื้นที่สวนสาธารณะดั้งเดิมที่มีอยู่ในเขตบางรัก อันนำไปสู่การวิเคราะห์ความพึงพอใจและความต้องการของประชาชนต่อการพัฒนาสวนสาธารณะและการเสนอแนะแนวทางพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นที่สวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจและความต้องการของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

3. วรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอแนวทางพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ได้ทบทวนและศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะ ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สวนสาธารณะ

3.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะ หมายถึง พื้นที่สีเขียวสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นพื้นที่สำหรับลดความตึงเครียดจากการเรียนและการทำงานในแต่ละวัน สามารถตอบสนองต่อผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังถือเป็นพื้นที่สำคัญในการจัดการและสร้างภูมิทัศน์ที่สวยงามให้เกิดขึ้นภายในเมือง โดยประเภทของสวนสาธารณะตามการจำแนกของสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร มี 7 ประเภท ได้แก่ สวนหย่อมขนาดเล็ก สวนละแวกบ้าน สวนชุมชน สวนสาธารณะระดับเขต สวนสาธารณะระดับเมือง สวนถนนและสวนเฉพาะทาง โดยสวนสาธารณะมีประโยชน์ต่อเมืองทั้งทางด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะ จึงช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในลักษณะและประเภทของพื้นที่สวนสาธารณะในเขตบางรักมากขึ้น

3.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ

พฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางกายภาพของสวนสาธารณะ (วิลลิสท์รี หยางกูร และนิลบล คล่องเวสละ, 2542) ซึ่งได้แก่ การเข้าถึง การบำรุงดูแลรักษาสภาพพื้นที่ ขนาดและรูปร่างสวน คุณภาพและปริมาณของพื้นที่ว่างและองค์ประกอบธรรมชาติ ทฤษฎีและแนวความคิดนี้ จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและวิเคราะห์ความพึงพอใจและความต้องการของประชาชนที่มีต่อการใช้สวนสาธารณะในเขตบางรัก

3.3 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สวนสาธารณะ

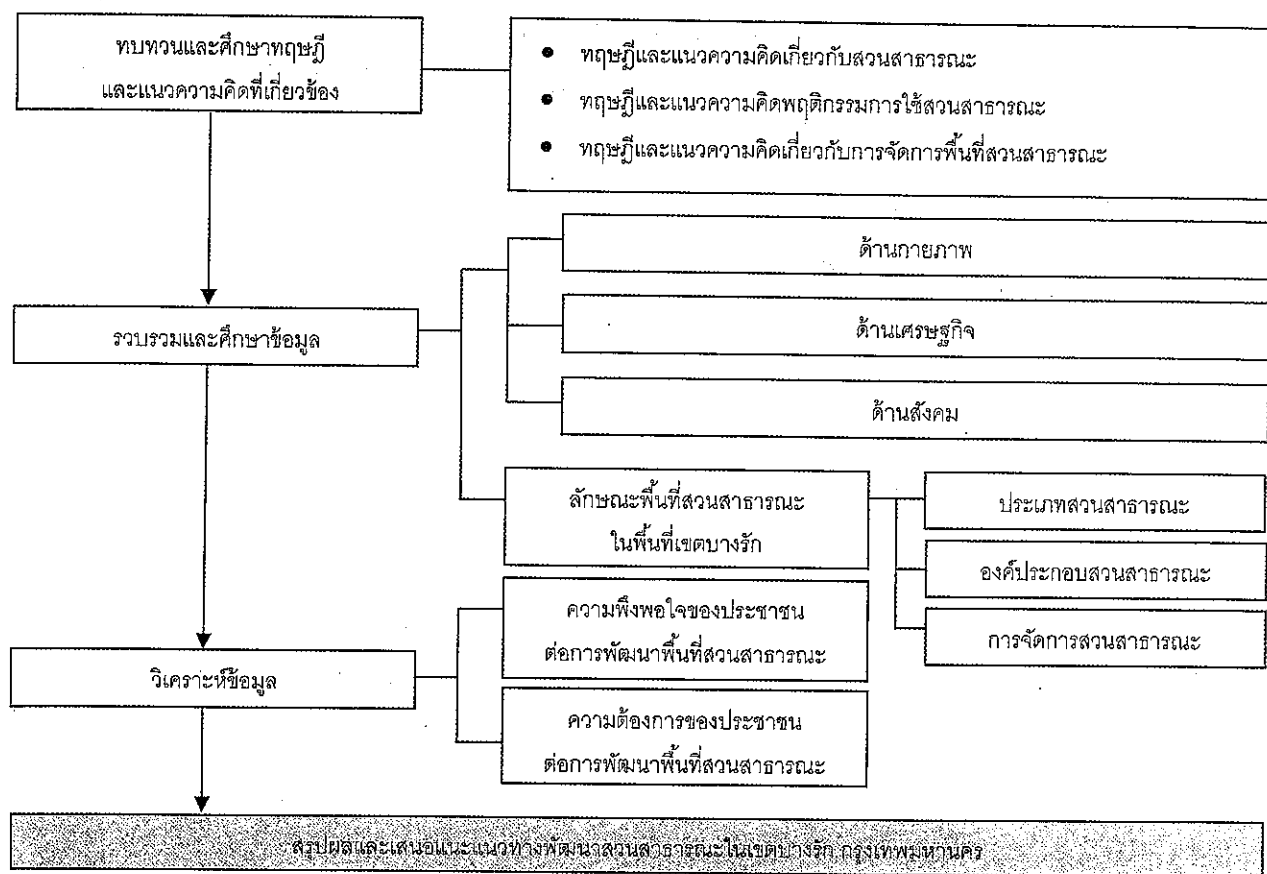
พื้นที่ที่สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่สวนสาธารณะได้มี 7 ประเภท (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548) ได้แก่ พื้นที่ว่างตามที่กฎหมายกำหนด พื้นที่ว่างภายหลังการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ พื้นที่ส่วนราชการ พื้นที่ในสถาบันการศึกษา พื้นที่ศาสนสถาน ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม พื้นที่ว่างรกร้างรอการพัฒนา และพื้นที่สาธารณะ สำหรับแนวคิดรูปแบบสวนสาธารณะที่นิยมในปัจจุบัน ได้แก่ สวนดาดฟ้าและสวนแนวตั้ง เนื่องจากเป็นรูปแบบสวนที่สามารถเกิดขึ้นได้ในเมืองที่มีขนาดพื้นที่จำกัด (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548 และสร้อยสุข พงษ์กุล, 2555) ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สวนสาธารณะนี้ จึงเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนะและกำหนดแนวทางพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะ

4. ขอบเขตการวิจัย

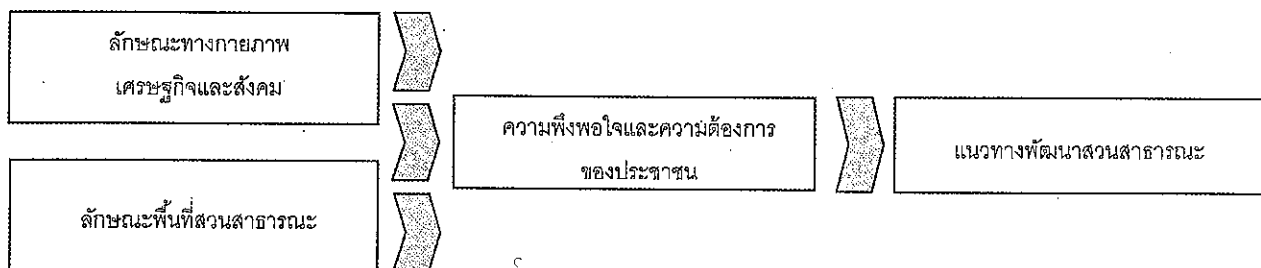
ขอบเขตการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ขอบเขตด้านพื้นที่ ครอบคลุมพื้นที่เขตบางรักซึ่งมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 5.54 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,462.50 ไร่ แบ่งขอบเขตการปกครองออกเป็น 5 แขวง ได้แก่ แขวงสี่พระยา แขวงบางรัก แขวงสีลม แขวงสุริยวงศ์และแขวงมหาพฤฒาราม 2) ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาลักษณะพื้นที่สวนสาธารณะได้ทำการศึกษาในประเด็นประเภทสวนสาธารณะ องค์ประกอบสวนสาธารณะและการจัดการสวนสาธารณะเป็นสำคัญ เนื่องจากการศึกษาในประเด็นดังกล่าวก่อให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบันและลักษณะสวนสาธารณะในพื้นที่ อันนำไปสู่การวิเคราะห์และวางแนวทางพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะในอนาคตได้

5. ขั้นตอนการวิจัยและกรอบการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยหลักมี 4 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนและศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง 2) รวบรวมและศึกษาข้อมูล 3) วิเคราะห์ข้อมูล และ 4) สรุปผลและเสนอแนะ (รูปที่ 1) กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นการศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และศึกษาลักษณะพื้นที่สวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร การศึกษาดังกล่าวช่วยให้ทราบถึงสถานการณ์การใช้พื้นที่สวนสาธารณะ ปัญหาและศักยภาพของสวนสาธารณะในเขตบางรัก อันนำไปสู่การจัดทำแบบสอบถามและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการที่สามารถวิเคราะห์ความพึงพอใจและความต้องการของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสวนสาธารณะในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร และการเสนอแนะแนวทางพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รูปที่ 2)

รูปที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย

รูปที่ 2 กรอบการวิจัย

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

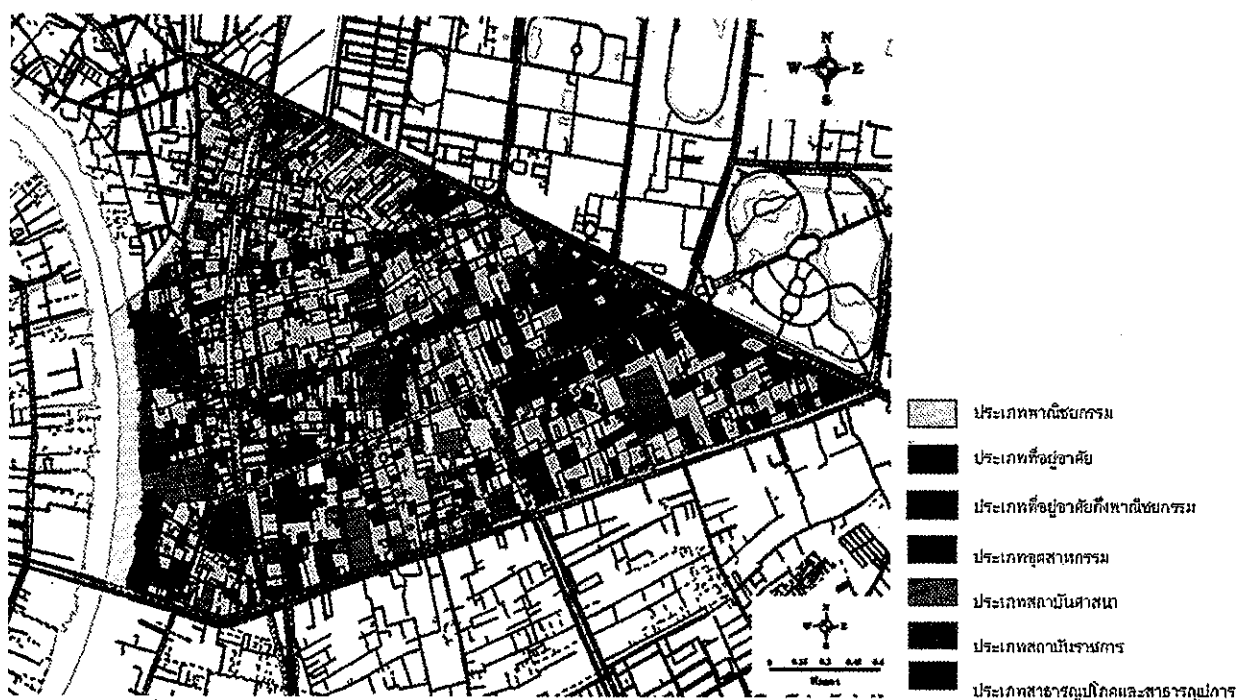
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การจัดทำแบบสอบถาม โดยมีกลุ่มประชากร คือ ผู้ที่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของเขตบางรัก ซึ่งใน พ.ศ. 2554 มีจำนวนประมาณ 46,087 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2555) เมื่อกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามานะ (Yamane) (เพ็ญแข แสงแก้ว, 2548) ที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 90 จะได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 99.78 คน หรือ 100 คน ในส่วนของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วนได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้บริการสวนสาธารณะ ข้อมูลความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อสวนสาธารณะและข้อมูลความต้องการของประชาชนต่อการปรับปรุงและพัฒนา โดยในส่วนของระดับความพึงพอใจและความต้องการแบ่งออกเป็น 3 ระดับได้แก่ ระดับน้อย (ค่าคะแนนเฉลี่ย 0.01-1.00) ระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.01-2.00) และระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.01-3.00)

7. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของพื้นที่ 2) ลักษณะของพื้นที่สวนสาธารณะ 3) มาตรการผังเมืองกับพื้นที่สวนสาธารณะ และ 4) ความพึงพอใจและความต้องการของประชาชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

7.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่

1) ลักษณะทางกายภาพ เขตบางรักเป็นเขตศูนย์กลางทางการค้าและการบริการของกรุงเทพมหานคร มีถนนสายสำคัญตัดผ่าน ได้แก่ ถนนสีลม ถนนสุรวงศ์ ถนนสาทร ถนนสีพระยา ถนนพระราม 4 ฯลฯ พ.ศ. 2554 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่พบสามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ประเภทที่อยู่อาศัย ประเภทที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม ประเภทอุตสาหกรรม ประเภทสถาบันศาสนา ประเภทสถาบันราชการและประเภทสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินที่พบมากในพื้นที่ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม คิดเป็นร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด (รูปที่ 3)

รูปที่ 3 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตบางรัก

ที่มา: ฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2550 และการสำรวจภาคสนาม เดือนมีนาคม พ.ศ. 2555

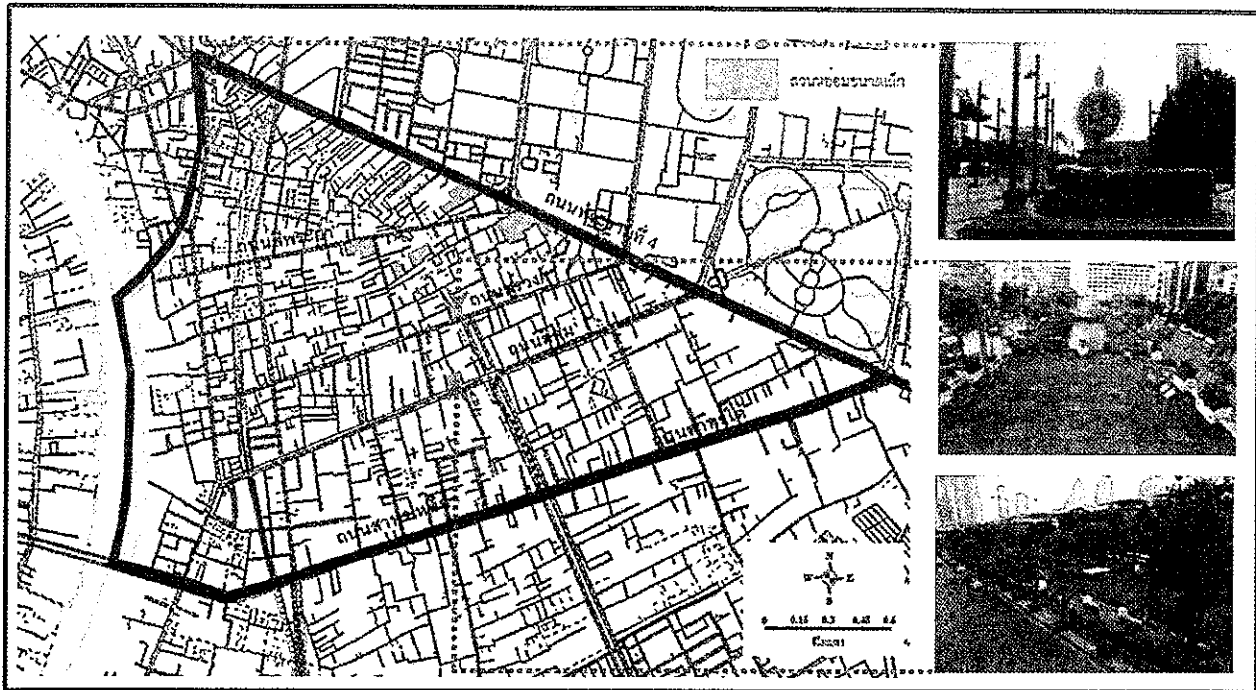
2) ลักษณะทางสังคม ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตบางรักและมีสำมะโนประชากรถูกต้องใน พ.ศ. 2554 มีจำนวนทั้งสิ้น 46,087 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2555) ในส่วนรูปแบบวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่เขตบางรัก พบว่า มีความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยประชากรในพื้นที่มีทั้งชาวไทย จีน และอินเดีย เขตบางรักจึงเป็นที่ตั้งของวัด มัสยิดและคริสตจักรจำนวนมาก เช่น สามย่านคริสตจักร คริสตจักรสะพานเหลือง มัสยิดมีราซุดดิน วัดพระศรีมหาอุมาเทวี วัดมหาพฤฒาราม วัดแก้วแจ่มฟ้า เป็นต้น

3) ลักษณะทางเศรษฐกิจ ประชาชนโดยส่วนใหญ่ในเขตบางรักประกอบอาชีพค้าขายและบริการเป็นหลัก โดยรูปแบบสถานประกอบการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ โรงแรม ร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า ร้านขายยา ฯลฯ

7.2 ลักษณะของพื้นที่สวนสาธารณะ

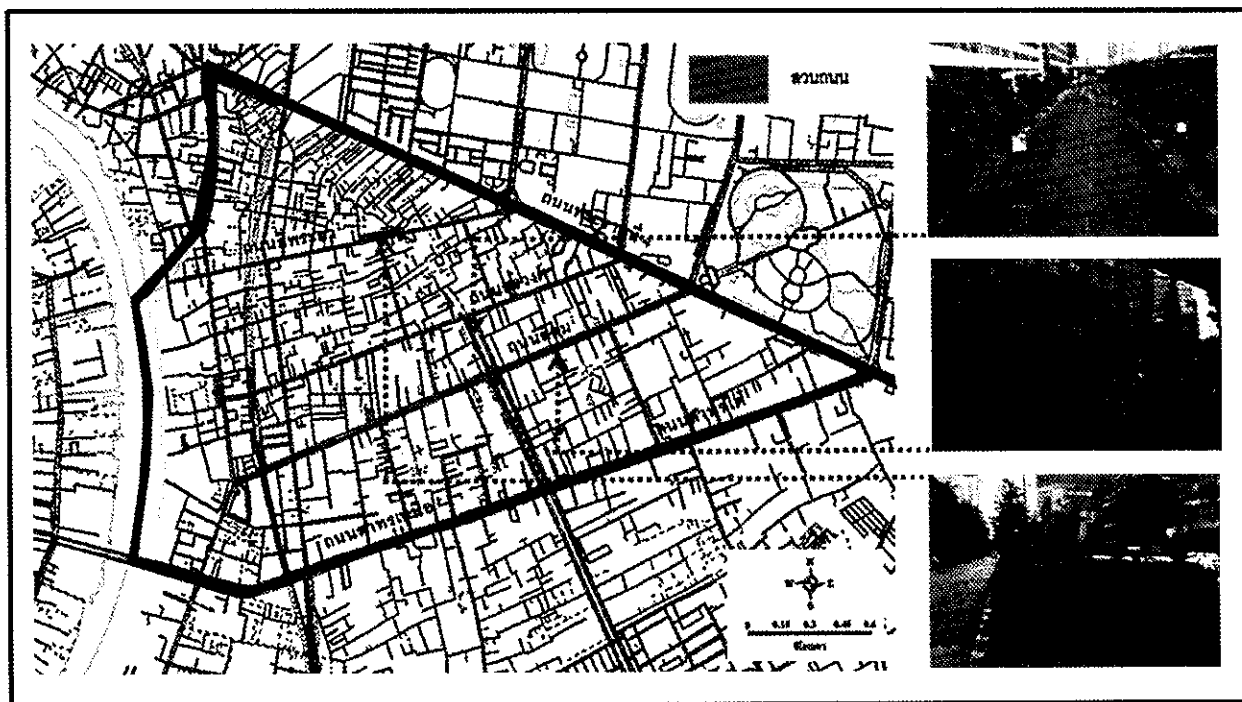
1) ประเภทสวนสาธารณะ มีทั้งสิ้น 3 ประเภท ได้แก่

- ประเภทสวนหย่อมขนาดเล็ก พบในพื้นที่แขวงสี่พระยา (บริเวณถนนพระรามที่ 4 ตรงวัดหัวลำโพง
 - ถนนสุรวงศ์ ตรงโรงแรมพลาซ่า บริเวณสำนักงานเขตบางรัก) แขวงมหาพฤฒาราม (บริเวณสวนหย่อมในวัดมหาพฤฒารามและบริเวณใกล้เคียงโรงแรมแมนดาริน) และแขวงสุริยวงศ์ (บริเวณโรงเรียนบริหารธุรกิจและเลขานุการ)
- สวนหย่อมขนาดเล็กดังกล่าวมีสภาพทรุดโทรมและมีการเข้าถึงลำบาก (รูปที่ 4)

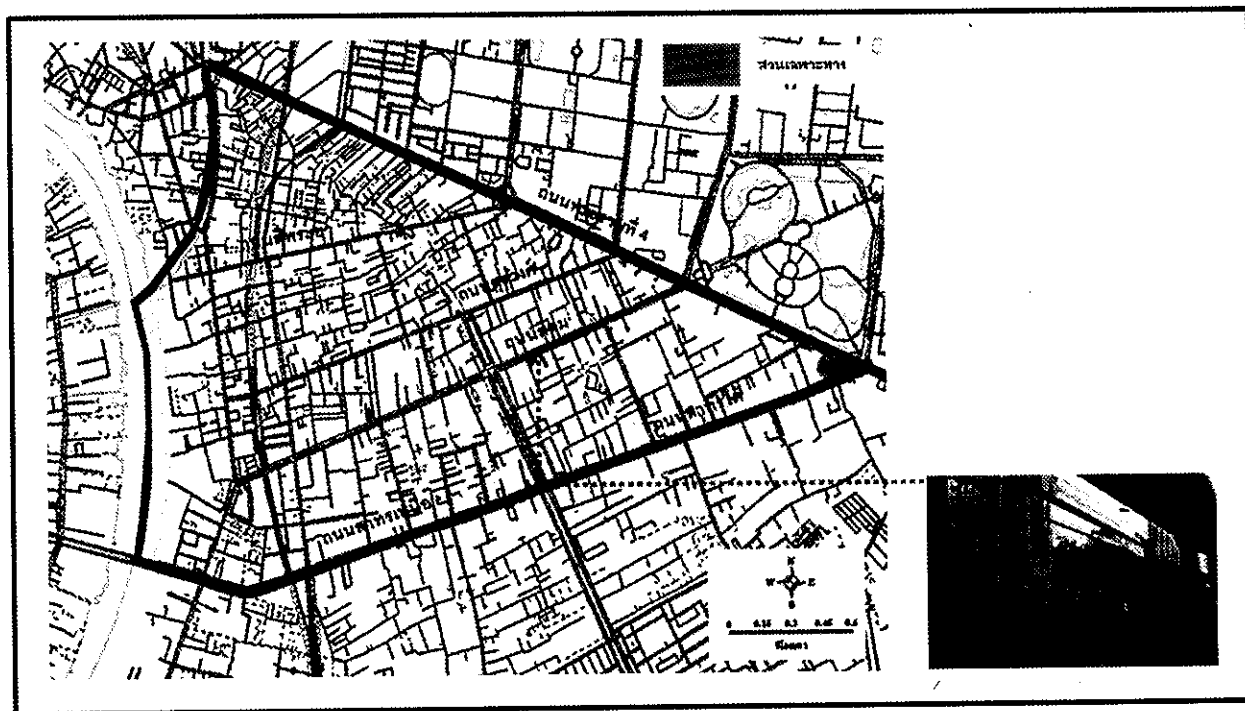

รูปที่ 4 สวนสาธารณะประเภทสวนหย่อมขนาดเล็ก
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555

- ประเภทสวนถนน สามารถพบเห็นเป็นระยะๆ บริเวณถนนสีลม ถนนสุรศักดิ์ ถนนสี่พระยาและถนนนราธิวาสราชนครินทร์ (รูปที่ 5)
- ประเภทสวนเฉพาะทาง ได้แก่ สวนแนวตั้งบริเวณเสาของเส้นทางรถไฟฟ้ากรุงเทพ ซึ่งอยู่บนถนนสีลม เป็นสำคัญ (รูปที่ 6)

รูปที่ 5 สวนสาธารณะประเภทสวนถนน
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555

รูปที่ 6 สวนสาธารณะประเภทเฉพาะทาง
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555

2) องค์ประกอบของสวนสาธารณะ

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของสวนสาธารณะในพื้นที่เขตบางรัก พบว่า สามารถพบได้ในสวนสาธารณะประเภทสวนหย่อมขนาดเล็ก โดยมีทั้งสิ้น 6 องค์ประกอบ ได้แก่

- แก้วหรือม้านั่ง เป็นม้านั่งยาวทำจากไม้ คอนกรีตและหินอ่อน มีจำนวนน้อยมาก (2-3 ตัว)
- ป้ายแสดงผังบริเวณ เป็นผังแผนที่แสดงเส้นทางและพื้นที่กิจกรรมต่างๆ ในสวน พบในบริเวณด้านหน้าทางเข้าสวนหย่อมขนาดเล็ก
- ถังขยะ มีลักษณะเป็นถังขยะทรงสูง มีฝาครอบ มักมีสีเขียวและสีน้ำตาลลายไม้
- ลานกิจกรรมกลางแจ้ง เป็นลานคอนกรีตกลางแจ้งขนาดเล็กแทรกอยู่ในสวนหย่อม รองรับการค้าในกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้พื้นที่มาก เช่น การเต้นแอโรบิค การรำไทเก๊ก การเล่นเวคบอร์ด เป็นต้น
- ทางเดินเท้า มีลักษณะเป็นทางเดินคอนกรีต ปูอิฐตัวหนอน หรือทางดินตามแนวสนามหญ้า เนื่องจากพื้นที่สวนหย่อมมีขนาดเล็ก เส้นทางเดินเท้าจึงมีการเชื่อมต่อกันอย่างต่อเนื่อง
- ท่อระบายน้ำ ส่วนมากขนานไปกับเส้นทางเดินเท้า เป็นระบบท่อฝังอยู่ใต้ดิน ใช้สำหรับการรองรับน้ำและระบายน้ำในพื้นที่สวนสาธารณะ

3) การจัดการสวนสาธารณะ

การจัดการสวนสาธารณะในเขตบางรักอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกองสิ่งแวดล้อม สำนักงานเขตบางรัก เป็นสำคัญทั้งในเรื่องการดูแลไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กในบริเวณสวนหย่อมขนาดเล็ก สวนถนน สวนเฉพาะทาง โดยจะมีการรดน้ำให้ต้นไม้สัปดาห์ละ 3 ครั้ง และตัดแต่งต้นไม้เดือนละ 1 ครั้ง ในช่วงปลายเดือน

7.3 มาตรการผังเมืองกับพื้นที่สวนสาธารณะ

เมื่อพิจารณาแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทตามกฎหมายกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 พบว่า เขตบางรักถูกกำหนดให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ในแผนผังแสดงที่โล่งทำยกกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 เขตบางรักไม่ถูกกำหนดให้มีที่โล่งในทุกประเภทหรือพื้นที่เสนอแนะให้จัดหาสวนสาธารณะในทุกระดับ ในส่วนของร่างผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3) พบว่า แม้มีแนวคิดในการแก้ไขปัญหามลภาวะโลกร้อน โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อช่วยลดก๊าซเรือนกระจก แต่ในร่างแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท ไม่มีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการนันทนาการและสิ่งแวดล้อม (สีเขียว) ในพื้นที่เขตบางรักแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามในแผนผังแสดงที่โล่งตามร่างผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3) มีการระบุพื้นที่โล่งประเภทที่โล่งเพื่อการนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณริมแม่น้ำและลำคลองในเขตบางรัก ซึ่งได้แก่ บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา คลองสาทรและคลองสุรศักดิ์

7.4 ความพึงพอใจและความต้องการของประชาชน

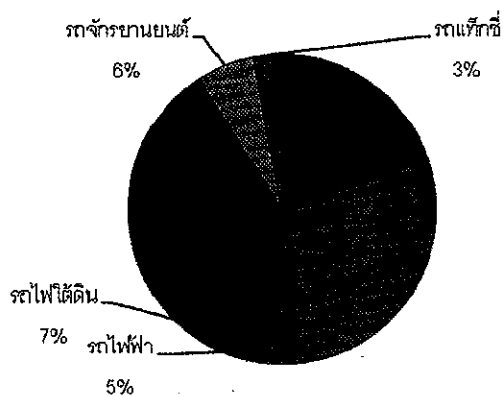
ผลที่ได้จากแบบสอบถามสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็น คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลการใช้บริการสวนสาธารณะ ข้อมูลความพึงพอใจของประชาชนและข้อมูลความต้องการของประชาชน

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

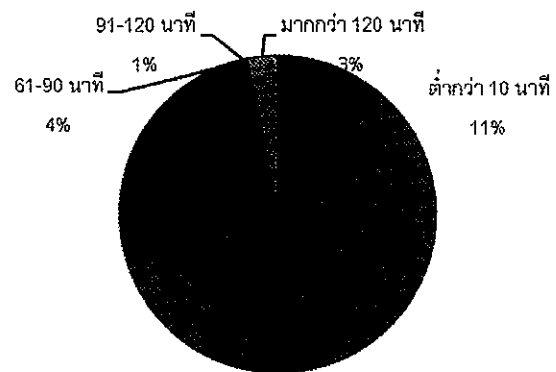
ผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 58) อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 21-30 ปี (ร้อยละ 49) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 57) ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท/ลูกจ้าง (ร้อยละ 43)

2) ข้อมูลการใช้บริการสวนสาธารณะ

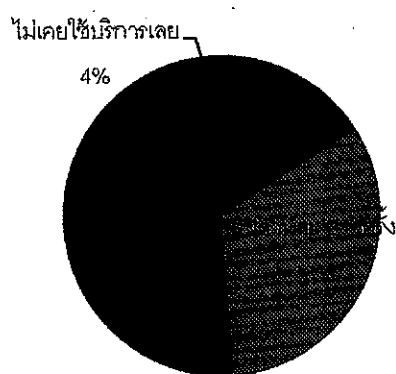
ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นิยมใช้รถโดยสารประจำทางในการเดินทางมาสวนสาธารณะ (ร้อยละ 34) รองลงมา คือ รถยนต์ส่วนตัวและการเดินเท้า (ร้อยละ 25 และร้อยละ 20 ตามลำดับ) โดยใช้ระยะเวลาในการเดินทางมาถึงสวนสาธารณะประมาณ 11-30 นาที เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 59) ความถี่ในการใช้สวนสาธารณะส่วนใหญ่อยู่ที่นานๆ ครั้ง (ร้อยละ 47) รองลงมา คือ สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง และทุกวัน (ร้อยละ 33 และร้อยละ 16 ตามลำดับ) ช่วงเวลาในการใช้บริการสวนสาธารณะส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเวลา 18.01-20.00 และ 16.01-18.00 น. (ร้อยละ 53 และร้อยละ 36 ตามลำดับ) และส่วนใหญ่จะใช้เวลาในสวนสาธารณะประมาณ 31-60 นาที (ร้อยละ 44) รองลงมา คือ 61-90 นาที และ 91-120 นาที (ร้อยละ 19 และร้อยละ 17 ตามลำดับ) กิจกรรมที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นิยมทำ ได้แก่ การวิ่งออกกำลังกาย (ร้อยละ 43) รองลงมาคือ นั่งเล่น พักผ่อน และเดินแอโรบิก รำไทเก๊ก (ร้อยละ 26 และร้อยละ 11 ตามลำดับ) อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามถึงการเข้าใช้บริการสวนสาธารณะในบริเวณข้างเคียง พบว่า ประชาชนนิยมใช้บริการสวนลุมพินีเป็นจำนวนสูงถึงร้อยละ 87 (รูปที่ 7 ถึง รูปที่ 12)

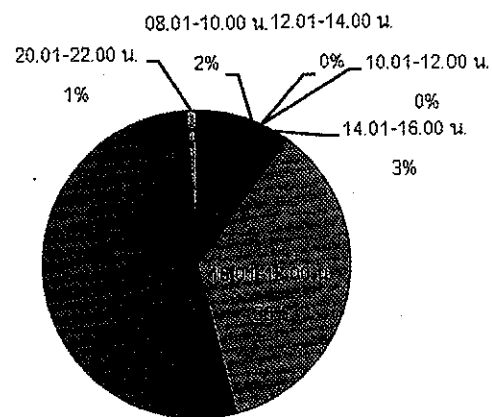
รูปที่ 7 ร้อยละรูปแบบการเดินทางมาสวนสาธารณะ

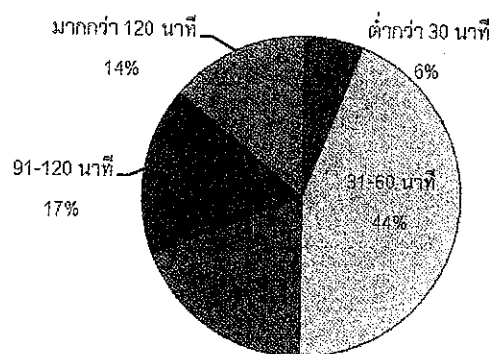
รูปที่ 8 ร้อยละระยะเวลาในการเดินทางมาสวนสาธารณะ

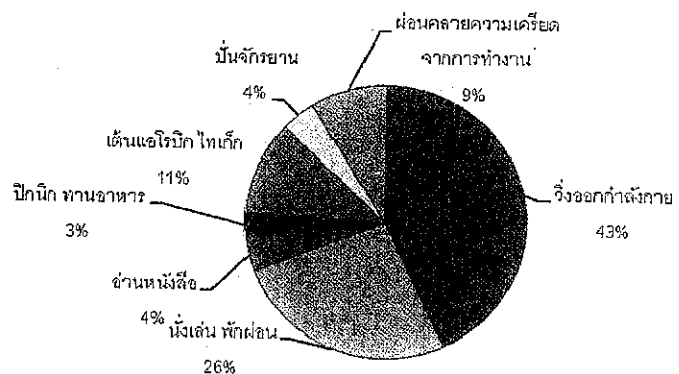
รูปที่ 9 ร้อยละความถี่ในการใช้สวนสาธารณะ

รูปที่ 10 ร้อยละช่วงเวลาในการใช้บริการสาธารณะ

รูปที่ 11 ร้อยละเวลาที่ใช้ในสวนสาธารณะ

รูปที่ 12 ร้อยละกิจกรรมที่ทำในสวนสาธารณะ

3) ข้อมูลความพึงพอใจของประชาชน

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความพึงพอใจระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากกว่า 2.00) ในเรื่องขนาดความกว้างของพื้นที่สวนสาธารณะ ความปลอดภัยภายในสวนสาธารณะ ความร่มรื่น สวยงามของสวนสาธารณะ และการปลูกต้นไม้บริเวณเกาะกลางถนน มีความพึงพอใจระดับปานกลาง (มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในช่วง 1.01-2.00) ในเรื่องความเพียงพอของสวนสาธารณะ จำนวนที่จอดรถในสวนสาธารณะ ความสะอาดในบริเวณสวนสาธารณะ จำนวนและการจัดวางพื้นที่สีเขียวระหว่างอาคาร ความสะดวกและรวดเร็วในการเข้าใช้สวนสาธารณะ รูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่สวนสาธารณะและมีความพึงพอใจในระดับน้อย (มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในช่วง 0.01-1.00) ในเรื่องจำนวนถังขยะในบริเวณสวนสาธารณะ ความสว่างของสถานที่และจำนวนการจัดวางม้านั่งให้บริการสาธารณะ

4) ข้อมูลความต้องการของประชาชน

ผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่มีความต้องการระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยความต้องการมากกว่า 2.00) ในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการศึกษา¹ การสร้างสวนสาธารณะขนาดเล็กให้ครบทั้ง 5 แขวง การสร้างสวนสาธารณะขนาดใหญ่ในพื้นที่และการสร้างสวนแนวตั้งหรือสวนดาดฟ้าบนพื้นที่ มีความต้องการระดับปานกลาง (มีค่าเฉลี่ยความต้องการอยู่ในช่วง 1.01-2.00) ในเรื่องการพัฒนาพื้นที่สีเขียวระหว่างอาคาร สิ่งก่อสร้าง การปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมให้กลายเป็นสวนสาธารณะ การให้รางวัลกับเอกชนที่จัดทำพื้นที่สวนสาธารณะและมีความต้องการระดับน้อย (มีค่าเฉลี่ยความต้องการอยู่ในช่วง 0.01-1.00) ในเรื่องการพัฒนาจำนวนเจ้าหน้าที่สวนสาธารณะ การเพิ่มบริการขนส่งมวลชนให้มีจำนวนมากขึ้น การเพิ่มพื้นที่ลานจอดรถในสวนสาธารณะให้มากขึ้น

8. สรุปผลและเสนอแนะ

จากผลการศึกษาข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า เขตบางรักมีสวนสาธารณะจำนวนน้อยและขนาดเล็ก อีกทั้งอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ขาดความร่มรื่นและสวยงาม ไม่เอื้อต่อการทำกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การนั่งเล่น การเดินแอโรบิก การออกกำลังกาย เป็นต้น ประชาชนในพื้นที่จึงนิยมใช้บริการสวนสาธารณะในพื้นที่ข้างเคียง (ได้แก่ สวนลุมพินี เขตปทุมวัน) ซึ่งเป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่และใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน การเสนอแนะแนวทางพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและศักยภาพพื้นที่ของเขตบางรักจึงมีดังนี้

¹ พื้นที่สีเขียวเพื่อการศึกษา หมายถึง พื้นที่สีเขียวที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชน ในลักษณะของห้องเรียนธรรมชาติหรือแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย

8.1 การจัดหาพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะเพิ่มเติม

• การปรับปรุงพื้นที่ว่างเป็นสวนสาธารณะ จากความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถามในระดับมากเรื่องการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการศึกษา การสร้างสวนสาธารณะขนาดเล็กให้ครบทั้ง 5 แขวง และผลจากการสำรวจภาคสนามที่พบว่า พื้นที่เขตบางรักไม่มีพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ การจัดหาพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะเพิ่มเติมจึงควรมุ่งเน้นการสร้างสวนหย่อมขนาดเล็กและสวนละอวกบ้านเป็นสำคัญ โดยเริ่มต้นจากการปรับปรุงพื้นที่ว่างในหน่วยงานสาธารณะ ซึ่งได้แก่ พื้นที่ส่วนราชการ (เช่น พื้นที่ว่างหน้าสำนักงานเขตบางรัก สถานีตำรวจบางรัก ควรจัดเป็นสวนหย่อมขนาดเล็กเพื่อใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจหรือสนามเด็กเล่นแก่บุคคลทั่วไปในช่วงเวลาเช้าและเย็น) พื้นที่ในสถาบันการศึกษา (เช่น สนามหญ้าของโรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก โรงเรียนวัดแก้วแจ่มฟ้า ควรส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ออกกำลังกายของนักเรียน อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาใช้บริการในช่วงเวลาเย็นของวันธรรมดาและวันหยุดเสาร์ อาทิตย์) พื้นที่ศาสนสถาน (เช่น พื้นที่รกร้างบริเวณสุสานจีนกว้างเจ้า สุสานบาโบ ควรพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดภาวะมลพิษสิ่งแวดล้อม เป็นต้น)

• การเพิ่มพื้นที่สีเขียวแบบสวนถนนและสวนแนวตั้ง เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการระดับมากในเรื่องการสร้างสวนแนวตั้งบนพื้นที่ กอปรกับเขตบางรักเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่าที่ดินสูง รูปแบบของสวนถนนและสวนแนวตั้งที่ไม่จำเป็นต้องจัดหาที่ดินใหม่ จึงเป็นรูปแบบสวนที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่เขตบางรัก โดยสวนดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้ในบริเวณเส้นทางถนนสายหลักของพื้นที่ เช่น ถนนสีลม ถนนสุรวงศ์ ถนนสาทร ฯลฯ อย่างไรก็ตามการจัดพื้นที่สวนถนนและสวนแนวตั้งดังกล่าว จะต้องคำนึงถึงความสวยงามและต่อเนื่องตลอดเส้นทาง การดำเนินการจัดสวนจึงต้องมีการดูแล รักษา เช่น การตกแต่งกิ่ง การรดน้ำ ฯลฯ อย่างสม่ำเสมอ (รูปที่ 13)

ก่อน

หลัง

ก่อน

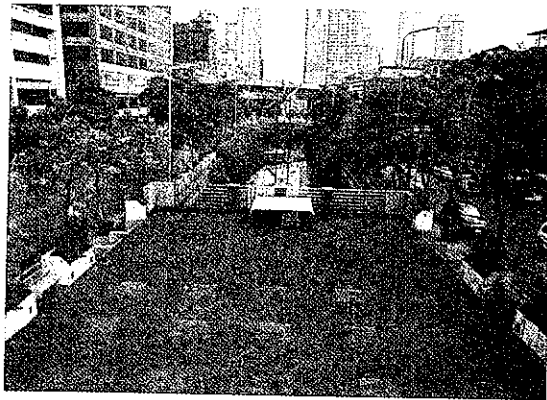

หลัง

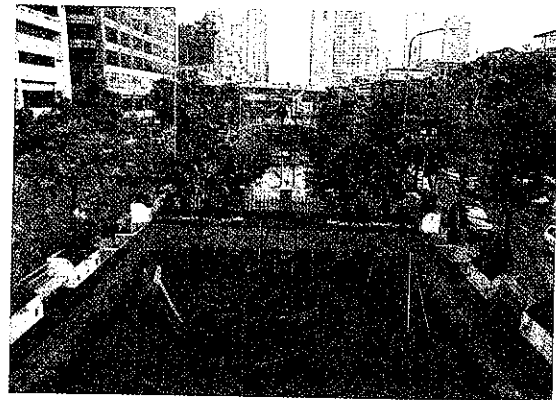
รูปที่ 13 ตัวอย่างการดูแล รักษาสวนถนนและสวนแนวตั้งในเขตบางรักให้อยู่ในสภาพสวยงาม

8.2 การพัฒนา ปรับปรุงพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะที่มีอยู่เดิม

• การพัฒนาและปรับปรุงสวนสาธารณะที่มีอยู่เดิม จากความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามในระดับน้อยในเรื่องจำนวนถึงระยะบริเวณสวนสาธารณะ ความสว่างของสถานที่และจำนวนและการจัดวางม้านั่งให้บริการสาธารณะ การดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มม้านั่ง การเพิ่มโคมไฟและแสงสว่าง การเพิ่มจำนวนถึงระยะ การทำความสะอาดสถานที่ การรดน้ำและให้ปุ๋ยต้นไม้ การตกแต่งต้นไม้ให้อยู่ในสภาพสวยงาม ฯลฯ จะช่วยยกระดับความพึงพอใจของประชาชนและพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานมากยิ่งขึ้น (รูปที่ 14)

ก่อน

หลัง

รูปที่ 14 ตัวอย่างการพัฒนาและปรับปรุงสวนสาธารณะในเขตบางรัก

• การสนับสนุนให้ประชาชนในเมืองมีส่วนร่วมในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการสวนสาธารณะและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างไม่เป็นทางการ พบว่า ประชาชนเขตบางรักยังขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการสวนสาธารณะในเขตบางรัก ส่งผลให้การดูแลและจัดการสวนสาธารณะซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียวเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง รูปแบบของการส่งเสริมและเน้นการสร้างจิตสำนึก เช่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอโครงการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะในชุมชน การประกวดแบบสวนสาธารณะ การให้รางวัลแก่เอกชน หรือตัวแทนผู้ที่สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะให้เกิดขึ้นในเมือง เป็นต้น จะช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของภาครัฐและช่วยทำให้สวนสาธารณะในเขตบางรักอยู่ในสภาพที่ดีขึ้นจากเดิมได้

• การพัฒนาพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะโดยอาศัยมาตรการทางด้านผังเมือง มาตรการทางด้านผังเมือง นอกจากกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองและกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้วยังสามารถนำมาเป็นมาตรการในการช่วยสนับสนุนรูปแบบการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะให้กับเมืองหรือชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น อาคารที่มีขนาดใหญ่ (อาคารสูงตั้งแต่ 15 เมตร พื้นที่อาคารตั้งแต่ 1,000 ตารางเมตร) และอาคารขนาดใหญ่พิเศษ (อาคารสูงตั้งแต่ 23 เมตร ขึ้นไป หรือพื้นที่ตั้งแต่ 10,000 ตารางเมตรขึ้นไป) ควรกำหนดให้อัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (OSR) อย่างน้อยร้อยละ 10 (1:10) พัฒนาพื้นที่ว่างรอบอาคารเป็นพื้นที่สวนขนาดเล็กแทนที่พื้นที่ว่างหรือลานจอดรถ การสร้างแรงจูงใจหรือการให้รางวัลกับภาคเอกชนที่มีการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อตอบสนองต่อการให้บริการของสาธารณะ การตั้งเงื่อนไขให้อาคารที่มีการเพิ่มความสูง ต้องเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อการนันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

9. ข้อจำกัดในการวิจัย

การเลือกพื้นที่ศึกษาโดยไม่พิจารณาเฉพาะขอบเขตการปกครองและการวิเคราะห์ศักยภาพแต่ละสวนสาธารณะ จะช่วยให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจนและก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. รายงานสถิติจำนวนประชากร และบ้าน รายจังหวัด รายอำเภอ และรายตำบล
ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2554. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2555 จาก http://stat.bora.dopa.go.th/xstat/p5410_02.html.
- ไข่มุก พานิชกุลพงศ์. 2549. แนวทางการพัฒนาพื้นที่โล่งเพื่อพื้นที่สาธารณะบริเวณศูนย์กลางธุรกิจ: กรณีศึกษา
สุสานคาทอลิกเก่าถนนสีลม. วิทยานิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต.
- เพ็ญแข แสงแก้ว. 2548. การวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาคณิตศาสตร์และสถิติ คณะวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และนิลุบล คล่องเวสสะ. 2542. พฤติกรรมนันทนาการกับสภาพการใช้พื้นที่สวนสาธารณะภายใน
ชุมชนอยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ. กรุงเทพฯ
- สร้อยสุข พงษ์พูล. แนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2555 จาก
<http://www.bma-cpd.go.th/files/admin/greenareacriteria.pdf>
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548. คู่มือการพัฒนาพื้นที่สีเขียว. เชียงใหม่: โทนครัลเลอร์.
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. รายงานการศึกษาสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร 2552. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม
พ.ศ. 2555 จาก <http://cpd.bangkok.go.th:90/web2/strategy/reportstudy52/envionment/...A3%202552.pdf>.
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. 2554. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำมาตรฐานด้านผังเมืองของกรุงเทพมหานคร.
กรุงเทพมหานคร.